УДК 159.922.73:316.6:355.01(477)

https://doi.org/10.52058/2786-5274-2026-5(57)-3595-3603

Льовкіна Олена Геннадіївна доктор філософських наук, професор, професор кафедри психології, педагогіки та суспільних дисциплін Державного податкового університету, м.Ірпінь, https://orcid.org/0000-0002-5194-5333

Плигун Наталія Миколаївна здобувачка вищої освіти академічної групи ПСМз 25-2, Державного податкового університету м.Ірпінь

ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ ЖІНОК ДО МАТЕРИНСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Анотація. У статті досліджено психологічну готовність жінок до материнства в умовах воєнного стану як складне інтегративне утворення, що формується під впливом внутрішніх та зовнішніх чинників. Актуальність теми обумовлена зростанням психоемоційного навантаження, невизначеністю майбутнього та ускладненням репродуктивних рішень у жінок в умовах війни. Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та емпіричне вивчення чинників психологічної готовності жінок до материнства в умовах воєнного стану. Визначено, що психологічна готовність включає мотиваційний, емоційний та когнітивний компоненти, що забезпечують прийняття материнської ролі та формування позитивного ставлення до майбутньої дитини. Емпіричне дослідження проведено серед жінок репродуктивного віку із застосуванням психодіагностичних методик, спрямованих на вивчення рівня тривожності, типу гестаційної домінанти та структури репродуктивної мотивації. Встановлено, що значна частка досліджуваних характеризується підвищеним рівнем тривожності, що негативно впливає на рівень психологічної готовності до материнства. Водночас виявлено домінування конструктивних репродуктивних мотивів, що свідчить про збереження цінності материнства навіть в умовах воєнного стану.

Результати статистичного аналізу підтверджують наявність значущого негативного зв’язку між рівнем тривожності та сформованістю психологічної готовності до материнства, а також позитивного зв’язку між конструктивною мотивацією та рівнем готовності. Доведено, що соціально-психологічна підтримка та внутрішні ресурси особистості виступають важливими чинниками стабілізації емоційного стану жінки. Обґрунтовано необхідність розробки та впровадження програм психологічного супроводу жінок перинатального періоду в умовах воєнного стану. Отримані результати розширюють уявлення про чинники формування психологічної готовності до материнства в кризових соціальних умовах та можуть бути використані практичними психологами у рамках психологічної допомоги та профілактики емоційних порушень у жінок.

Ключові слова: психологічна готовність до материнства, воєнний стан, тривожність, репродуктивна мотивація, гестаційна домінанта.

Olena Lovkina Doctor of Philosophical Sciences, Professor,Professor of the Department of Psychology, Pedagogy and Social Sciences,StateTaxUniversity,Irpin, https://orcid.org/0000-0002-5194-5333

Plyhun Nataliia Mykolaivna student of higher education, academic group PSMz 25-2, State Tax University, Irpin

PSYCHOLOGICAL READINESS OF WOMEN FOR MOTHERHOOD IN THE CONDITIONS OF MARTIAL LAW

The article examines the psychological readiness of women for motherhood in the context of martial law as a complex integrative formation influenced by internal and external factors. The topicality of the study is determined by the increase in psychoemotional stress, uncertainty about the future, and the complication of reproductive decisions among women under war conditions. The aim of the study is the theoretical substantiation and empirical analysis of the factors of psychological readiness for motherhood in the context of martial law. It is determined that psychological readiness includes motivational, emotional, and cognitive components which ensure the acceptance of the maternal role and the formation of a positive attitude toward the future child.

The empirical research was conducted among women of reproductive age using psychodiagnostic methods aimed at analyzing the level of anxiety, the type of gestational dominant, and the structure of reproductive motivation. The results show that a significant proportion of the respondents demonstrate a high level of anxiety which negatively affects the level of psychological readiness for motherhood. At the same time, the dominance of constructive reproductive motives has been identified, indicating the preservation of the value of motherhood even in the conditions of martial law. Statistical analysis confirms the existence of a significant negative correlation between the level of anxiety and the formation of psychological readiness for motherhood, as well as a positive correlation between constructive motivation and the readiness level. It is proved that social support and internal personal resources are important factors in stabilizing the emotional state of women. The necessity of developing and implementing psychological support programs for women in the perinatal period under conditions of martial law is substantiated. The results obtained expand the understanding of the factors influencing psychological readiness for motherhood in crisis social conditions and can be used by practicing psychologists in the field of psychological assistance and prevention of emotional disorders.

Keywords: psychological readiness, motherhood, martial law, anxiety, reproductive motivation, perinatal psychology

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблема психологічної готовності жінок до материнства є предметом наукового аналізу в межах різних підходів сучасної психологічної науки. Дослідники розглядають її як складне інтегративне утворення, що формується протягом онтогенезу та визначає характер взаємодії матері з дитиною. Зокрема, у працях В. Ф. Чижової підкреслюється, що психологічна готовність до материнства безпосередньо впливає на психічний розвиток дитини та формування емоційного контакту в системі «мати – дитина» [3].

Важливим є підхід С. Ю. Мещерякової, яка розглядає готовність до материнства як специфічне особистісне утворення, що формується протягом життя жінки та пов'язане з її ціннісно-смисловою сферою . Подібної позиції дотримуються О. В. Баженова, Л. Л. Баз та О. А. Копил, які акцентують увагу на ролі раннього досвіду взаємодії та соціального оточення у становленні материнської сфери [7].

Суттєвий внесок у дослідження мотиваційного компоненту готовності до материнства здійснено Г. Г. Філіпповою, яка розглядає репродуктивну мотивацію як один із ключових чинників формування материнської позиції [5]. У свою чергу, Д. С. Корнієнко, А. Г. Радостєва та Т. М. Харламова обґрунтовують поділ репродуктивних мотивів на конструктивні та деструктивні, доводячи їхній вплив на ставлення жінки до майбутньої дитини та готовність до материнства [4].

Окремий напрям досліджень пов'язаний із вивченням психоемоційного стану жінок у перинатальний період. Зокрема, А. Д. Алієва та співавтори наголошують на високій поширеності тривожно-депресивних станів у вагітних жінок, які можуть ускладнювати процес формування психологічної готовності до материнства та адаптацію до нової соціальної ролі [2].

Значну увагу дослідники приділяють також діагностиці психологічної готовності до материнства. Зокрема, І. В. Добряков розробив методику оцінки типів гестаційної домінанти, що дозволяє визначити особливості ставлення жінки до вагітності та майбутньої дитини [8]. Психодіагностичні підходи до оцінки тривожності представлені у роботах Ч. Спілбергера та Ю. Л. Ханіна, які розглядають тривожність як важливий індикатор емоційного стану особистості [9].

Разом з тим у сучасних умовах воєнного стану значно зростає роль соціально-психологічних факторів. Як зазначає І. Д. Бех, особистість функціонує у просторі складних соціальних впливів, що визначають її ціннісні орієнтації та поведінкові стратегії [10]. У контексті розвитку особистості С. Д. Максименко підкреслює значення внутрішніх ресурсів та адаптаційних можливостей, які забезпечують подолання кризових ситуацій [11].

Таким чином, аналіз наукових джерел свідчить про багатофакторний характер психологічної готовності до материнства та її залежність від мотиваційних, емоційних і соціальних чинників. Водночас вплив воєнного стану на формування психологічної готовності жінок до материнства залишається

недостатньо дослідженим, що зумовлює актуальність подальших емпіричних розвідок у цьому напрямі.

Мета статті

Метою статті є теоретичне обґрунтування та емпіричне дослідження чинників психологічної готовності жінок до материнства в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу

Теоретичні засади дослідження. Психологічна готовність до материнства розглядається як інтегративна характеристика, що відображає сформованість системи установок, цінностей, емоційного ставлення та поведінкових стратегій, спрямованих на народження та виховання дитини.

До основних структурних компонентів готовності належать:

- мотиваційний (наявність внутрішньої потреби в материнстві);
- емоційний (ставлення до вагітності та дитини);
- когнітивний (усвідомлення ролі матері);
- поведінковий (готовність до виконання материнських функцій).

В умовах воєнного стану на ці компоненти суттєво впливають зовнішні стресові фактори, що можуть як знижувати рівень готовності, так і активізувати внутрішні ресурси особистості.

Методика та організація дослідження. Емпіричне дослідження проводилося серед 60 жінок віком від 20 до 38 років, з яких 30 були вагітними, а 30 — планували вагітність.

Для дослідження використано комплекс психодіагностичних методик:

• тест визначення типу гестаційної домінанти (І. В. Добряков);

• опитувальник репродуктивної мотивації (Д. С. Корнієнко, А. Г. Радостєва, Т. М. Харламова);

• шкала оцінки тривожності STAI (Ч. Д. Спілбергер, адаптація Ю. Л. Ханіна);

• авторська анкета психологічної готовності до материнства (розроблена автором дослідження на основі підходів В. Ф. Чижової та Г. Г. Філіппової).

Обробка результатів здійснювалася із застосуванням методів математичної статистики (t-критерій Стьюдента, кореляційний аналіз Пірсона, χ^2-критерій).

Результати дослідження. Результати емпіричного дослідження засвідчили, що психоемоційний стан жінок у період воєнного стану характеризується підвищеним рівнем напруженості та тривожності. Зокрема, встановлено, що майже половина досліджуваних (48,3 %) демонструє високий рівень тривожності, тоді як середній рівень виявлено у 36,7 % респонденток, а низький — лише у 15,0 %.

Такі показники свідчать про суттєвий вплив стресогенних факторів воєнного середовища на емоційний стан жінок, що проявляється у підвищеній невизначеності, страхах щодо майбутнього та зниженні відчуття психологічної безпеки.

Аналіз типів психологічної готовності до материнства показав, що у більшості жінок (51,7 %) сформовано оптимальний тип гестаційної домінанти, який характеризується позитивним ставленням до вагітності, адекватним рівнем відповідальності та емоційною врівноваженістю. Водночас значна частка респонденток демонструє тривожний (33,3 %) та депресивний (15,0 %) типи, що свідчить про наявність внутрішніх суперечностей, емоційної нестабільності та певних труднощів у прийнятті материнської ролі. Наявність таких типів може бути обумовлена впливом зовнішніх кризових факторів, які посилюють емоційні коливання та ускладнюють процес психологічної адаптації до майбутнього материнства.

Дослідження репродуктивної мотивації показало домінування конструктивних мотивів (61,7 %), що відображають орієнтацію жінок на цінність дитини, потребу в турботі, емоційному контакті та реалізації материнської ролі. Разом із тим у частини досліджуваних виявлено змішані (26,6 %) та деструктивні (11,7 %) мотиви, які можуть бути пов’язані з прагненням досягнення зовнішніх цілей або компенсації особистісних труднощів. Це свідчить про неоднорідність мотиваційної сфери жінок та необхідність її глибшого вивчення в умовах соціальної нестабільності.

Порівняльний аналіз результатів між групами вагітних жінок та жінок, які планують вагітність, дозволив виявити статистично значущі відмінності у рівні тривожності ($p < 0,05$). Зокрема, вагітні жінки демонструють вищі показники тривожності, що може пояснюватися безпосереднім переживанням відповідальності за майбутню дитину в умовах підвищеного рівня небезпеки та невизначеності. Таким чином, факт вагітності в умовах воєнного стану виступає додатковим чинником емоційного напруження.

Кореляційний аналіз дозволив встановити наявність статистично значущих взаємозв’язків між досліджуваними показниками. Зокрема, виявлено сильний негативний зв’язок між рівнем тривожності та психологічною готовністю до материнства ($r = -0,62$; $p < 0,01$), що свідчить про зниження рівня готовності у разі зростання тривожності. Це підтверджує припущення про дестабілізуючий вплив негативних емоційних станів на формування материнської позиції.

Водночас встановлено сильний позитивний зв’язок між конструктивною репродуктивною мотивацією та рівнем психологічної готовності до материнства ($r = 0,71$; $p < 0,01$), що свідчить про ресурсну роль мотиваційного компоненту. Жінки, які мають внутрішньо усвідомлене прагнення до материнства та позитивне ставлення до дитини, демонструють вищий рівень психологічної готовності, навіть за наявності зовнішніх стресових факторів.

Додатково за допомогою χ^2-критерію встановлено статистично значущий зв’язок між типом репродуктивної мотивації та рівнем психологічної готовності до материнства ($p < 0,05$). Зокрема, жінки з конструктивною мотивацією значно частіше демонструють високий рівень готовності, тоді як деструктивні мотиви асоціюються з нижчим рівнем готовності та більшою емоційною нестабільністю.

Отримані результати дозволяють зробити висновок про те, що воєнний стан виступає потужним стресогенним фактором, який значно впливає на психоемоційний стан жінок, підвищуючи рівень тривожності та ускладнюючи процес формування психологічної готовності до материнства. Водночас важливо підкреслити, що негативний вплив зовнішніх умов не є детермінуючим, оскільки значну роль відіграють внутрішні психологічні ресурси особистості.

Зокрема, конструктивна репродуктивна мотивація, усвідомленість материнської ролі та наявність соціальної підтримки можуть виступати ефективними компенсаторними механізмами, що забезпечують стабілізацію емоційного стану та підвищення рівня психологічної готовності. Це свідчить про адаптивний потенціал особистості, який активізується в умовах кризових ситуацій.

Таким чином, психологічна готовність до материнства в умовах воєнного стану формується як динамічна система, що залежить від взаємодії зовнішніх (соціальних, ситуаційних) та внутрішніх (мотиваційних, емоційних, когнітивних) чинників. Отримані результати підкреслюють необхідність комплексного підходу до вивчення даного феномену та створення програм психологічної підтримки жінок у перинатальний період.

Висновки

У результаті проведеного теоретичного аналізу та емпіричного дослідження встановлено, що психологічна готовність жінок до материнства в умовах воєнного стану є складним багатокомпонентним утворенням, яке формується під впливом сукупності взаємопов’язаних внутрішніх і зовнішніх чинників. До ключових структурних компонентів готовності належать мотиваційний, емоційний, когнітивний та поведінковий, які у своїй взаємодії забезпечують прийняття жінкою материнської ролі та ефективну адаптацію до неї. Результати дослідження підтвердили, що воєнний стан виступає потужним стресогенним фактором, який суттєво впливає на психоемоційний стан жінок. Виявлено високий рівень тривожності у значної частини досліджуваних, що негативно корелює з рівнем психологічної готовності до материнства. Це свідчить про дестабілізуючий вплив емоційної напруги, невизначеності та відчуття небезпеки на процес формування материнської позиції. Водночас встановлено, що, попри складні соціальні умови, у більшості жінок зберігається конструктивна репродуктивна мотивація, орієнтована на цінність дитини та реалізацію материнства як значущої життєвої мети. Доведено, що саме конструктивна мотивація виступає важливим ресурсним чинником, який сприяє підвищенню рівня психологічної готовності та частково компенсує негативний вплив зовнішніх стресових факторів.

Отримані результати також засвідчили наявність статистично значущих взаємозв’язків між рівнем тривожності, типом репродуктивної мотивації та рівнем психологічної готовності до материнства, що підтверджує системний характер досліджуваного феномену. Встановлено, що зростання тривожності супроводжується зниженням готовності до материнства, тоді як підвищення

рівня конструктивної мотивації сприяє її зростанню. Таким чином, психологічна готовність до материнства в умовах воєнного стану формується як динамічна система, що залежить від взаємодії емоційних, мотиваційних та соціальних чинників. Особливого значення набуває роль внутрішніх ресурсів особистості, таких як усвідомленість, ціннісні орієнтації, здатність до саморегуляції, а також зовнішніх ресурсів — соціальної підтримки та доступу до психологічної допомоги.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості їх використання для розробки програм психологічного супроводу жінок у перинатальний період, спрямованих на зниження рівня тривожності, формування конструктивної репродуктивної мотивації та підвищення рівня психологічної готовності до материнства. Перспективи подальших наукових розвідок пов'язані з поглибленим вивченням впливу окремих соціально-психологічних чинників на формування психологічної готовності до материнства, зокрема ролі соціальної підтримки, сімейних відносин та інформаційного середовища в умовах воєнного стану. Актуальним є також проведення лонгітюдних досліджень, спрямованих на аналіз динаміки психологічної готовності жінок на різних етапах вагітності та післяпологового періоду.

Крім того, доцільним є розширення вибірки дослідження та включення різних соціально-демографічних груп жінок, що дозволить підвищити узагальнюваність результатів. Важливим напрямом подальших досліджень є також розробка та апробація психодіагностичних інструментів і психокорекційних програм, спрямованих на підтримку психоемоційного благополуччя жінок у кризових соціальних умовах.

Отже, отримані результати розширюють наукові уявлення про психологічну готовність до материнства як багатовимірний феномен, що трансформується під впливом воєнного середовища, та створюють підґрунтя для подальших теоретичних і прикладних досліджень у даному напрямі.

Література

1. Лисенко О. Ф. Опитувальник для вагітних як інструмент вивчення психологічної готовності до материнства // Психологічні науки. Психологія особистості. – 2014. – С. 170–174.

2. Алієва А. Д., Тарасова А. Ю., Палієва Н. В., Петров Ю. А. Психологічна діагностика готовності жінки до пологів // Акушерство і психологія. – 2023. – № 2 (88). – С. 38–44.

3. Чижова В. Ф. Психологічна готовність до материнства і особливості психічного розвитку дитини // Вісник Санкт-Петербурзького університету. Серія 12. Психологія. – 2010. – Вип. 4. – С. 146–152.

4. Корнієнко Д. С., Радостєва А. Г., Харламова Т. М. Психометрична перевірка опитувальника деструктивних і конструктивних репродуктивних мотивів // Вісник ПГГПУ. Серія № 1. Психологічні та педагогічні науки. – 2017. – № 1. – С. 123–130.

5. Філіппова Г. Г. Психологія материнства : навчальний посібник. – М. : Інститут психології РАН, 2002. – 240 с.

6. Мещерякова С. Ю. Психологія материнства та раннього розвитку дитини. – М. : Академія, 2000. – 384 с.

7. Баженова О. В., Баз Л. Л., Копил О. А. Психологія материнства. – К. : Либідь, 2003. – 256 с.

8. Добряков І. В. Тест відношення вагітної: методичні рекомендації. – СПб. : Речь, 2005. – 48 с.

9. Спілбергер Ч. Д., Ханін Ю. Л. Методика діагностики рівня тривожності (STAI) : адаптація. – СПб. : Питер, 2006. – 80 с.

10. Бех І. Д. Особистість у просторі духовного розвитку. – К. : Академвидав, 2012. – 256 с.

11. Максименко С. Д. Генеза здійснення особистості. – К. : КММ, 2006. – 255 с.

12. Карабанова О. А. Психологія сімейних відносин і основи сімейного консультування. – М. : Гардаріки, 2005. – 320 с.

13. World Health Organization. Maternal mental health. – Geneva : WHO, 2022. – URL: https://www.who.int (дата звернення: 01.05.2026).

14. Льовкіна О. Г. Відчуження людини у соціокультурному просторі: минуле і сучасність / монографія. – К.: Парапан, 2006. – 168с.

15. Льовкіна О.Г. Історичні трансформації філософії діяльності: від трансценденталізму до праксеології: монографія / О.Г. Льовкіна. – Ірпінь: Національний університет ДПС України, 2011. 270 с.

References:

1. Lysenko, O. F. (2014). Opytuvalnyk dlia vahitnykh yak instrument vyvchennia psykholohichnoi hotovnosti do materynstva [Questionnaire for pregnant women as a tool for studying psychological readiness for motherhood]. Psykholohichni nauky. Psykholohiia osobystosti, 170–174 [in Ukrainian].

2. Aliieva, A. D., Tarasova, A. Yu., Paliieva, N. V., & Petrov, Yu. A. (2023). Psykholohichna diahnostyka hotovnosti zhinky do polohiv [Psychological diagnostics of a woman's readiness for childbirth]. Akusherstvo i psykholohiia, 2(88), 38–44 [in Ukrainian].

3. Chyzhova, V. F. (2010). Psykholohichna hotovnist do materynstva i osoblyvosti psykhichnoho rozvytku dytyny [Psychological readiness for motherhood and features of child mental development]. Visnyk Sankt-Peterburzkoho universytetu. Seriia 12. Psykholohiia, 4, 146–152 [in Ukrainian].

4. Korniienko, D. S., Radostieva, A. H., & Kharlamova, T. M. (2017). Psykhometrychna perevirka opytuvalnyka destruktyvnykh i konstruktyvnykh reproduktyvnykh motyviv [Psychometric evaluation of destructive and constructive reproductive motives inventory]. Visnyk PGGPU. Seriia 1. Psykholohichni ta pedahohichni nauky, 1, 123–130 [in Ukrainian].

5. Filippova, H. H. (2002). Psykholohiia materynstva [Psychology of motherhood]. Moscow: Instytut psykholohii RAN [in Ukrainian].

6. Meshcheriakova, S. Yu. (2000). Psykholohiia materynstva ta rannoho rozvytku dytyny [Psychology of motherhood and early child development]. Moscow: Akademiia [in Ukrainian].

7. Bazhenova, O. V., Baz, L. L., & Kopyl, O. A. (2003). Psykholohiia materynstva [Psychology of motherhood]. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].

8. Dobriakov, I. V. (2005). Test vidnoshennia vahitnoi: metodychni rekomendatsii [Test of pregnant women's attitudes: methodological recommendations]. Saint Petersburg: Rech [in Ukrainian].

9. Spielberger, C. D., & Khanin, Yu. L. (2006). Metodyka diahnostyky rivnia tryvozhnosti (STAI): adaptatsiia [Anxiety assessment method (STAI): adaptation]. Saint Petersburg: Pyter [in Ukrainian].

10. Bekh, I. D. (2012). Osobystist u prostori dukhovnoho rozvytku [Personality in the space of spiritual development]. Kyiv: Akademvydav [in Ukrainian].

11. Maksymenko, S. D. (2006). Geneza zdiisnennia osobystosti [Genesis of personality realization]. Kyiv: KMM [in Ukrainian].

12. Karabanova, O. A. (2005). Psykholohiia simeinykh vidnosyn i osnovy simeinoho konsultuvannia [Psychology of family relations and basics of family counseling]. Moscow: Gardaryky [in Ukrainian].

13. World Health Organization. (2022). Maternal mental health. Geneva: WHO. Retrieved May 1, 2026, from https://www.who.int

14. Lyovkina, O. H. (2006). Vidchuzhennia liudyny u sotsiokulturnomu prostori: mynule i suchasnist [Human alienation in the socio-cultural space: past and present]. Kyiv: Parapan [in Ukrainian].

15. Lyovkina, O. H. (2011). Istorychni transformatsii filosofii diialnosti: vid transtsendentalizmu do prakseolohii [Historical transformations of the philosophy of activity: from transcendentalism to praxeology]. Irpin: Natsionalnyi universytet DPS Ukrainy [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 23.04.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 07.05.2026